

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

КУРНИШЕВ Юрій Альбертович

УДК 371.13:37.037(043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Науковий керівник –

доктор педагогічних наук, професор
Орлов Валерій Федорович,
Інститут професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук
України, лабораторія професійної кар'єри,
провідний науковий співробітник.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Людмила Петрівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, кафедра фізичної
реабілітації, завідувач;

кандидат педагогічних наук, доцент
Заїкін Андрій Володимирович,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
заступник декана факультету фізичної культури.

Захист відбудеться 24 лютого 2017 р. об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.458.01 в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 03045, м. Київ, пров. Віто-Литовський, буд. 98-а, 6 поверх, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://ivet-ua.science/> та у бібліотеці Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 03045, м. Київ, пров. Віто-Литовський, буд. 98-а.

Автореферат розіслано 23 січня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. М. Герлянд

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі соціально-культурного і духовного становлення суспільства пріоритетними завданнями є забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил особистості, збереження її здоров'я, активної працездатності упродовж життя. Зростає суспільна роль учителів фізичної культури як фахівців із чіткою світоглядною позицією, розвиненою спортивною вправністю і професійною майстерністю, котрі реалізують оздоровчо-розвивальний потенціал освітнього процесу. У зв'язку з цим постає об'єктивна потреба визначення та обґрунтування педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, що ґрунтуються на базових цінностях громадянського суспільства, суб'єкт-суб'єктній взаємодії та партнерських стосунках.

На важливості професійного саморозвитку педагогічних працівників наголошується в Конституції України (1996), Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» (1994), Законах України «Про освіту» (1991), «Про фізичну культуру і спорт» (1993), «Про вищу освіту» (2014), «Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту» (2004), «Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту» (2006), «Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 рр.» (2011), Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації», «Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016) та ін. Законодавством України передбачається вдосконалення системи фізичної культури і спорту, пошук ефективних форм, методик, засобів фізичного виховання підростаючого покоління, осучаснення процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що потребує визначення та розкриття педагогічних умов їхнього професійного саморозвитку. Водночас досягнення необхідного рівня готовності майбутніх фахівців до професійного саморозвитку гальмується низьким рівнем мотивації, недостатнім забезпеченням у вищих навчальних закладах (ВНЗ) необхідних педагогічних умов та моделі означеного процесу.

Підґрунтям дослідницького пошуку слугували ідеї, сформульовані у працях вітчизняних і зарубіжних учених із філософії професійної освіти (В. Андрущенко, В. Дільтей, І. Зязюн, В. Кремень, Дж. Локк, М. Мамардашвілі, А. Шопенгауер та ін.); психології особистості та її діяльності, змісту і механізмів процесів особистісного і професійного розвитку та саморозвитку людини, їх зв'язків із процесами навчання, виховання, професійного становлення (Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, В. Давидов, Г. Костюк, С. Максименко, В. Рибалка, С. Рубінштейн, В. Семиченко та ін.); професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах (О. Дубасенюк, Н. Ничкало, В. Орлов, В. Радкевич, В. Ягупов та ін.); фахової підготовки учителів фізичної культури (О. Ажиппо, Л. Арефьева, О. Атамась, Л. Демінська, П. Джуринський, А. Заїкін, Є. Захаріна, Л. Іванова, Р. Карпюк, Т. Круцевич, Л. Суценко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін.).

За результатами аналізу теоретичних джерел встановлено, що проблема професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури ще не була предметом окремого наукового дослідження, а вивчення стану професійної підготовки студентів факультетів фізичного виховання дозволило виявити **суперечності**, які виникають між:

– зростаючими потребами суспільства в учителях фізичної культури, здатних до самоосвіти й самовиховання, і недостатнім педагогічним забезпеченням такого рівня у вищих навчальних закладах;

– необхідністю мотивації студентів й організації цілеспрямованого професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах, що забезпечує їхню конкурентоспроможність та відсутністю науково обґрунтованої моделі і програми професійного саморозвитку;

– об'єктивною потребою оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням новітніх соціокультурних вимог та невідповідністю існуючого у вищих навчальних закладах навчально-методичного забезпечення процесу формування готовності студентів до професійного саморозвитку.

Визначені суперечності, соціальна значущість, актуальність проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, її недостатня розробленість у теорії і практиці професійної освіти зумовили вибір теми дисертаційної роботи – **«Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України «Підготовка учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри» (РК № 01113U000154) та пов'язане з комплексною науково-дослідною темою кафедри фізичного виховання Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Фізична культура і спорт у системі загальнолюдських цінностей, забезпечення здоров'я і фахової дієздатності» (РК № 0111U004597).

Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 4 від 22 квітня 2013 р.) й узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 18 червня 2013 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах для підвищення рівня їхньої готовності до професійної діяльності.

Відповідно до зазначеної мети поставлено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз наукової літератури та педагогічної практики з проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури.

2. Визначити психолого-педагогічну суть професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури.

3. Виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

4. Розробити й обґрунтувати модель професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

5. Експериментально перевірити результативність педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах; підготувати та впровадити відповідні методичні рекомендації.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови та модель професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

Методи дослідження. Відповідно до мети і поставлених у дослідженні завдань використовували такі методи:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз і синтез вимог нормативно-правових документів у сфері освіти, словників, енциклопедій, авторефератів, дисертацій, Інтернет-ресурсів, наукових праць у галузі філософії, психології, професійної педагогіки і методики фізичної культури, досвіду роботи науково-педагогічних працівників ВНЗ України – для визначення теоретичних засад професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах; систематизація та логічне узагальнення – з метою теоретичного обґрунтування сутності і структури готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах, а також психолого-педагогічної сутності професійного саморозвитку; порівняння та узагальнення державних стандартів вищої освіти, освітньо-кваліфікаційних характеристик, університетської документації (навчальні плани, робочі програми, навчально-методичні комплекси з курсів) – для визначення спільних характеристик результатів діяльності студентів, виявлення закономірностей фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури і педагогічних умов професійного саморозвитку студентів, формулювання теоретичних висновків і методичних рекомендацій; класифікація – з метою визначення критеріїв, показників і рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійного саморозвитку; проектування та теоретичного моделювання – для розкриття процесу професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах, а також побудови й наукового обґрунтування моделі професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки;

– *емпіричні*: анкетування, бесіда, тестування, педагогічне спостереження, самоспостереження – для визначення рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійного саморозвитку, з'ясування динаміки змін окремих структурних компонентів і виявлення їх вагових коефіцієнтів у загальній структурі розвитку особистості; педагогічний експеримент – для перевірки результативності педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, визначення кількісних і якісних показників, встановлення динаміки їх змін на кожному етапі дослідження;

– *моніторингу та математичної статистики* – для опрацювання отриманих експериментальних даних й обчислення статистичних показників із метою перевірки результативності педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ;

– *графічні* – для ілюстрації та порівняння результатів експерименту в графічних формах і таблицях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– *теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено результативність педагогічних умов* професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури: успішна адаптація до умов навчання; позитивна мотивація професійного саморозвитку; формування готовності до професійного самовдосконалення; організація ефективної самоосвітньої роботи на основі конструювання індивідуальної саморозвивальної програми, яка включає механізми педагогічної рефлексії й самоспостереження;

– *розроблено та обґрунтовано модель* професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, що охоплює цільовий, технологічний (методичний), діагностико-оцінний блоки, реалізується за відповідних педагогічних умов та уможливорює підготовку майбутніх учителів фізичної культури із сформованою готовністю і стійкою потребою у професійному саморозвитку;

удосконалено:

– *критерії* (мотиваційно-цільовий, операційно-змістовий, компетентнісно-рефлексивний) і *показники рівнів готовності* майбутніх учителів фізичної культури до професійного саморозвитку (*мотиваційно-цільового критерію*: ставлення до фізичного виховання, спортивного і педагогічного саморозвитку, формування фізичної культури учнів, навчальної і професійної діяльності, оволодіння професією, рівня власної культури та її розвитку; цілеспрямованість; *операційно-змістового*: комплекс послідовних дій, спрямованих на вироблення особистісних стратегій у вирішенні нестандартних професійних проблем; уміння контролювати емоційний стан у кожній ситуації професійної діяльності; навички визначати мету і дотримуватися її в процесі реалізації з використанням всього арсеналу професійних знань, умінь і навичок, творчої самореалізації, самопізнання і професійного самовдосконалення у фізкультурно-педагогічній діяльності; *компетентнісно-рефлексивного критерію*: професійна компетентність, установка на самопізнання, що характеризує ставлення до свого професійного «Я», потреба у самопізнанні й розвитку професійної рефлексії, самовдосконаленні, здатності до розуміння смислу і логіки розгортання фізкультурно-педагогічної ситуації, рефлексивні уявлення про зміст уроків фізичної культури як частини загальної культури суспільства і кожної особистості, схильність до педагогічної рефлексії, рефлексія власного знання і досвіду, смислів і сутностей спортивних і педагогічних досягнень, педагогічних ідей як засобу для розкриття змісту уроку фізкультури вирішення завдань навчання, виховання і розвитку); вдосконалено положення щодо етапів професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури (самоактуалізації та мотивації, співвіднесення та ідентифікації, смислоутворення і самопроекування, самореалізації і стабілізації);

– *подальшого розвитку набув* зміст поняття «професійний саморозвиток майбутніх учителів фізичної культури» як усвідомлений і керований процес, що характеризується активною діяльністю, бажанням і зусиллями особистості майбутнього вчителя фізичної культури працювати над собою, в результаті якого відбуваються позитивні зміни у розвитку професійно значущих якостей (ставлення до фізичної культури й виховання, готовність до спортивного і педагогічного саморозвитку, здатність до розуміння смислу і логіки розгортання фізкультурно-педагогічної ситуації, рефлексивні уявлення про зміст уроків фізичної культури як частини загальної культури суспільства і кожної особистості, схильність до педагогічних рефлексій власного знання й досвіду, смислів і сутностей спортивних і педагогічних досягнень, педагогічних ідей як засобу розкриття змісту уроку фізичної культури, уміння контролювати емоційний стан у кожній ситуації професійної діяльності тощо).

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні в освітню практику вищих навчальних закладів методичних рекомендацій щодо професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, програми професійного саморозвитку, навчального спецкурсу «Професійний саморозвиток майбутніх учителів фізичної культури» та відповідного навчально-методичного забезпечення, що охоплює тематичний план, робочу навчальну програму, опорні конспекти лекцій, проблемно-розвивальні завдання, тести, завдання для самостійної роботи, тематику дискусій, ділових ігор. Основні положення і результати дисертаційного дослідження безпосередньо впроваджено в освітній процес вищих навчальних закладів. Розроблену й теоретично обґрунтовану модель професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, а також спроектований і

апробований алгоритм реалізації програми професійного саморозвитку адаптовано до використання в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Обґрунтовані в дослідженні результати впроваджено у навчальний процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 801 від 16.12.2015 р.), Прикарпатського університету імені В. Стефаника (довідка № 01-15/03/337 від 29.02.2016 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 10/15 – 642 від 01.03.2016 р.), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка № 8 від 03.03.2016 р.).

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Теоретичні положення та основні результати дослідження висвітлено та обговорено на науково-практичних конференціях, зокрема:

– *міжнародних*: «Сучасні підходи у реалізації здорового способу життя» (Дрогобич, 2001), XV Міжнародній науковій конференції молодих науковців (Запоріжжя, 2007), «Efektivní nástroje moderních věd – 2010» (Praga, 2010), «Новини та за напереднали наука» (Софія, 2011), «Інновації як чинник суспільного розвитку: теорія і практика» (Суми, 2011, 2014), «Wschodnie partnerstwo – 2012» (Przemysl, 2012), «Научният потенциал на света» (Софія, 2012), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2014, 2016), «Сучасні проблеми науки й освіти – 2015» (Будапешт, 2015), «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації» (Київ, 2016);

– *всукраїнських*: «Актуальні проблеми організації фізичного виховання студентської та учнівської молоді» (Львів, 2001), «Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання і спорту у ВНЗ при підготовці майбутніх фахівців в умовах Європейського освітнього простору» (Чернівці, 2007), «Формування та розвиток професійної компетентності сучасного педагога в умовах неперервної освіти» (Миколаїв, 2011), «Вища педагогічна освіта України: історичний досвід та сучасні євроінтеграційні процеси» (Глухів, 2012), «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини» (Чернівці, 2012), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2012), «Інноваційна діяльність педагога в умовах реформування шкільної освіти» (Київ, 2015);

– *звітних*: «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (Київ, 2014 – 2016).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 16 публікаціях, із них: 6 статей у виданнях, включених до переліку фахових у галузі педагогіки, 1 – у виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз, 5 – у збірниках матеріалів конференцій, 4 – публікації у зарубіжних виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (299 найменувань, із них 25 – іноземними мовами) та додатків. Ілюстрований матеріал дисертації подано в 9 таблицях і 8 рисунках, 14 додатків розміщено на 37 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 249 сторінок, основний текст – 192 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, відображено апробацію й упровадження результатів дисертації в освітньому процесі ВНЗ.

У першому розділі – **«Теоретичні основи професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури»** – висвітлено результати теоретичного аналізу стану досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці; уточнено суть професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури з позицій новітньої філософії, психології, теорії і методики професійної освіти та обґрунтовано етапи означеного процесу в межах їхньої професійної підготовки у вищих навчальних закладах; розкрито структуру готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури.

У наукових працях із філософії обґрунтовано універсальний і об'єктивний характер процесів розвитку та саморозвитку особистості. У концептуальних ідеях філософів розвиток схарактеризовано як складне циклічне явище закономірних, змін матеріальних та ідеальних об'єктів, внаслідок яких формується новий якісний стан (В. Андрущенко, М. Бердяєв, І. Бичко, І. Бойченко, Є. Губський, І. Зязюн, В. Кремень, Дж. Локк, В. Мамардашвілі, І. Пригожин, Ж.-П. Сартр, І. Стенгерс, В. Табачковський, В. Франкл, В. Хайдеггер, Г. Хакен, А. Шопенгауер та ін.). У психології суть саморозвитку розглядають як поєднання випадкових і закономірних, прогнозованих та непередбачуваних чинників, що зумовлюють виникнення якісно нових утворень і властивостей, які попередньо не прогнозувались (Г. Балл, О. Бодальов, Л. Божович, Д. Бокум, Л. Виготський, Т. Галузо, П. Гальперин, Є. Гогунів, Ф. Гоноболін, М. Дьяченко, Е. Зеєр, Л. Кандилович, Є. Климов, О. Кобялковська, Г. Костюк, Г. Крайг, Б. Кретти, О. Леонтьєв, С. Максименко, А. Маслоу, К. Платонов, А. Реан, В. Рибалка, К. Роджерс, В. Семиченко, В. Слободчиков, Ю. Трофімов, Е. Фромм, В. Шапар та ін.). Таке твердження враховуємо в дослідженні та науковому обґрунтуванні психологічної суті професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури. У педагогічних дослідженнях проблема професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури відображена як процес якісних, цілеспрямованих свідомих змін у структурі особистості студента, що забезпечує його саморозвиток, і слугує невід'ємною умовою становлення суб'єктності учасників педагогічної взаємодії – викладача і студента (О. Ажиппо, О. Безніско, Ю. Голенкова, Ю. Драгнев, А. Заїкін, Н. Зубанова, Р. Карпюк, М. Карченкова, Г. Макарова, В. Макєєва, Н. Самсутіна, Л. Сущенко, О. Тимошенко, І. Шаповалова, Б. Шиян та ін.).

Обґрунтовано психолого-педагогічну суть професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури як усвідомленого і керованого процесу, що характеризується їхньою активною діяльністю, бажаннями і зусиллями працювати над собою, в результаті якого відбувається удосконалення професійно значущих якостей. Уточнено суть готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури як інтегрального особистісно-професійного утворення, багатоаспектного результату професійної підготовки, що передбачає виконання завдань зі зміцнення здоров'я учнів та охоплює професійну самореалізацію майбутніх педагогів, способи самопізнання і самовдосконалення у подальшій професійній діяльності. Доведено, що формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури є відносно самостійною діяльністю щодо внесення змін із метою удосконалення професійно значущих якостей, розширення знаннєвого потенціалу, підвищення рівня педагогічної майстерності та спортивної вправності для опанування сучасних педагогічних ідей і технологій, що забезпечує професійне зростання педагога, підвищення якості його фахової діяльності й зокрема створення оздоровчо-розвивального середовища в загальноосвітніх навчальних закладах.

Обґрунтовано компоненти і відповідні критерії визначення рівнів готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури. *Мотиваційно-емоційний компонент* охоплює комплекс засобів, котрі визначають спрямованість і обсяг зусиль для досягнення мети, цілей і завдань перетворення (саморозвитку). *Змістово-операційний* – конкретизує зміст процесу професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням мети і завдань особистісного і професійного становлення майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах. *Рефлексивний* – передбачає об'єктивну самооцінку дій у межах професійного саморозвитку й відображає процеси самопізнання і, власне, оцінювання результатів перетворень із подальшим їх коригуванням. Критеріями визначення рівня готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури є мотиваційно-цільовий, операційно-змістовий, компетентнісно-рефлексивний, конкретизовані комплексом відповідних показників.

На основі аналізу теоретичних напрацювань та педагогічної практики обґрунтовано мотиваційно-цільовий, операційно-змістовий, компетентнісно-рефлексивний критерії, що дозволяють оцінити рівень готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури. *Мотиваційно-цільовий критерій* конкретизовано такими показниками: ставлення до фізичної культури і виховання, спортивного і педагогічного саморозвитку, формування фізичної культури учнів, навчальної і професійної діяльності, оволодіння професією, рівня власної культури та її розвитку. *Операційно-змістовий критерій* деталізовано комплексом послідовних дій, спрямованих на вироблення особистісних стратегій у вирішенні нестандартних професійних проблем; вміннями контролювати емоційний стан у кожній ситуації професійної діяльності; цілеспрямованістю; навичками визначати мету і дотримуватися її в процесі реалізації з використанням всього арсеналу професійних знань, умінь і навичок, творчою самореалізацією, самопізнанням і професійним самовдосконаленням у фізкультурно-педагогічній діяльності. У *компетентнісно-рефлексивному критерії* синтезовано установку на самопізнання, що характеризує ставлення до «Я-професійного», потребу до розвитку професійної рефлексії, самовдосконалення, здатність до розуміння смислу і логіки розгортання фізкультурно-педагогічної ситуації, рефлексивні уявлення про зміст уроків фізичної культури як частини загальної культури суспільства і кожної особистості, схильність до педагогічних рефлексій, рефлексію власного знання і досвіду, смислів і сутностей спортивних і педагогічних досягнень, педагогічних ідей як засобу для розкриття змісту уроку фізкультури вирішення завдань навчання, виховання і розвитку.

Використання зазначених критеріїв уможливило визначення *творчого, активного, адаптивного і пасивного* рівнів готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури. З'ясовано, що майбутні вчителі фізичної культури з *творчим* рівнем готовності до професійного саморозвитку відображають еталонну «модель гармонійної людини», що проявляється в узгодженості індивідуально-особистісних і професійно-діяльнісних якостей. Майбутні вчителі фізичної культури з творчим рівнем готовності до професійного саморозвитку характеризуються креативною спрямованістю індивідуальної свідомості, її переважанням над нормативною, що чітко виявляється в індивідуальному стилі професійної діяльності. *Активний* рівень готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури проявляється в оволодінні ними необхідними теоретичними знаннями й особистісними якостями,

високопрофесійній діяльності, розвиненості креативних якостей та їх активізації у розв'язанні професійних ситуацій, наявності стійкої потреби у професійному саморозвитку і самовдосконаленні, а відтак – високих позитивних результатах навчання. Майбутні вчителі фізичної культури з *адаптивним* рівнем готовності до професійного саморозвитку успішно ідентифікують себе як педагогічних працівників із необхідними особистісно-професійними якостями. У виконанні психолого-педагогічних дій спираються на набуті знання і вміння, досягають запланованих результатів у навчанні і вихованні. Відсутність психолого-педагогічної рефлексії, поінформованості про способи об'єктивного самопізнання, стримує їхнє бажання до професійного самовдосконалення і саморозвитку. Найчастіше такі студенти спрямовують зусилля на накопичення і фіксацію знань, а не на розвиток професійних якостей, необхідних для педагогічної діяльності. Майбутні вчителі фізичної культури з *пасивним* рівнем готовності до професійного саморозвитку виявляють індиферентне ставлення до самоосвіти і професійного саморозвитку, характеризуються виконанням інтуїтивних дій у розв'язанні педагогічних проблем.

У другому розділі – **«Науково-методичне обґрунтування педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури»** – науково обґрунтовано педагогічні умови та модель професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури; відображено алгоритм реалізації програми професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

З'ясовано, що *адаптація майбутніх учителів фізичної культури до навчання у вищих навчальних закладах* є складноструктурованим процесом, від якого залежить їхня успішність на першому курсі і подальший професійний саморозвиток. Успішний адаптаційний період сприяє формуванню стійкої мотивації в майбутніх учителів фізичної культури до професійного саморозвитку. Актуальним є вивчення внутрішніх детермінантів, що забезпечують залучення майбутніх учителів фізичної культури до розроблення або оновлення програм розвитку фізичної культури школярів і саморозвитку вчителів. Відтак особливої значущості набуває проблема мотивації професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури.

Доведено, що *формування готовності до професійного самовдосконалення* у майбутніх учителів фізичної культури, з одного боку, забезпечує концентрованість їхніх професійних знань, умінь і навичок у процесі самореалізації під час виконання індивідуальних і самостійних завдань на заняттях навчальних курсів професійно-фундаментального циклу, у виконанні навчальних і наукових досліджень (курсіві, бакалаврські, дипломні, магістерські, кваліфікаційні роботи), а також у педагогічній практиці. З іншого, – актуалізує їхні особистісні переконання, інтереси, моральний потенціал, активізує педагогічні здібності, професійну пам'ять, мислення, увагу, спортивну вправність, фізичну витривалість, емоційно-вольові якості й інші психічні властивості. У розділі представлено й обґрунтовано розроблену модель професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури в єдності цільового, технологічного (методичного), діагностико-оцінного блоків. Реалізація моделі забезпечує *професійний саморозвиток* майбутніх учителів фізичної культури за такими *етапами*: самоактуалізації та мотивації, співвіднесення та ідентифікації, смислоутворення і самопроекування, самореалізації (рис. 1).

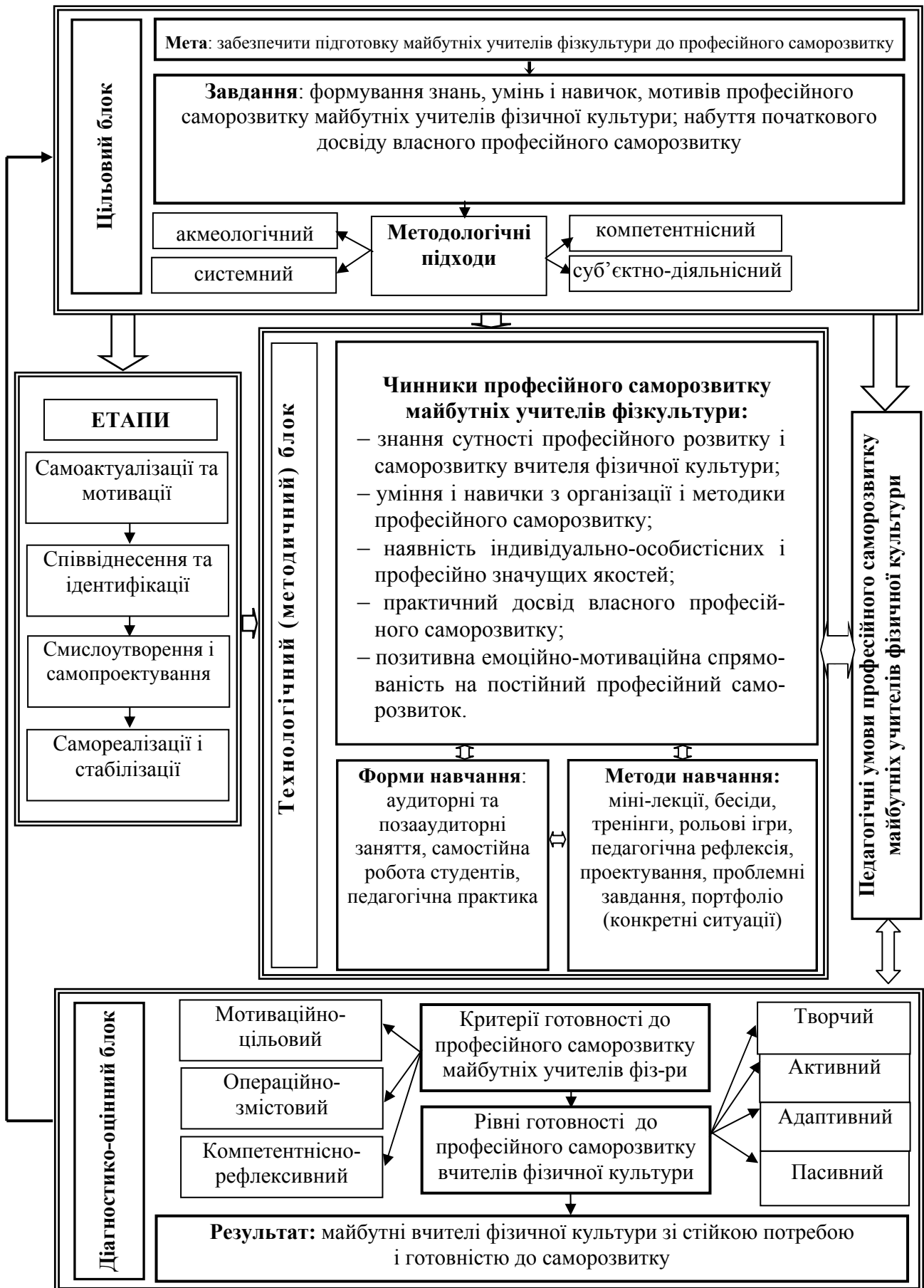

Рис.1. Модель професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у ВНЗ

У третьому розділі – «**Організація і результати дослідно-експериментальної роботи**» – обґрунтовано мету, завдання й етапи здійснення дослідно-експериментальної роботи, викладено її програму і методичку, проаналізовано результати, доведено результативність педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Розкрито алгоритм реалізації програми професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури як формалізованого відображення динаміки неперервних змін, що підтверджує її логічність, послідовність і доцільність впровадження.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася з урахуванням розробленої програми експерименту протягом 2012 – 2015 рр. у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, Прикарпатському університеті імені В. Стефаника, Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка, Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. До експерименту було залучено 769 студентів I – IV курсів, із них: 396 осіб у контрольній та 373 особи – в експериментальній групах. Шкала вимірювань обмежувалась чотирма категоріями (рівнями творчий, активний, адаптивний, пасивний), що не суперечить можливості застосування критерію χ^2 .

Експериментальну перевірку результативності теоретично обґрунтованих педагогічних умов професійного саморозвитку здійснювали на основі заздалегідь розробленої програми і методички дослідження, якою передбачалося підтвердження відповідності моделі професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури запитам ринку праці, новітнім вимогам професійної підготовки або доведення її неефективності; підтвердження або скасування теоретичного положення про те, що створення сприятливих умов для професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах забезпечує продуктивну самореалізацію студентів в умовах становлення суспільства, що ґрунтується на інноваціях, інтелектуальному й професійному потенціалах, а також ефективність педагогічної і спортивної діяльності зі створення оздоровчо-розвивального середовища в загальноосвітніх навчальних закладах.

Емпіричне дослідження здійснювалося у три етапи (діагностичний, організаційно-практичний, аналітико-оцінний). На першому – *діагностичному* етапі було розроблено діагностичний інструментарій та визначено рівні професійного саморозвитку студентів, що дозволило сформувати контрольні (КГ) й експериментальні (ЕГ) групи та виявити ускладнення в навчальній діяльності й особистісному розвитку; проаналізовано особливості вивчення та аналізу професійного розвитку студентів; сформульовано гіпотезу. Для перевірки припущення про те, що рівні готовності до професійного саморозвитку у майбутніх учителів фізичної культури є недостатніми, було організовано констатувальний експеримент. На цьому етапі студентам пропонували анкети, тести та завдання для діагностування рівнів готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури.

На другому – *організаційно-практичному етапі* створювали педагогічні умови для професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури (успішна адаптація до умов навчання; позитивна мотивація професійного саморозвитку; формування готовності до професійного самовдосконалення; організація ефективної самоосвітньої роботи на основі конструювання індивідуальної саморозвивальної програми, яка включає механізми педагогічної

рефлексії й самостереження). Процес навчання студентів, які увійшли до складу контрольних груп, здійснювався за традиційною схемою професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. У процес навчання студентів, які увійшли до складу експериментальних груп, було впроваджено виявлені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури. Методичне забезпечення формувального етапу експерименту здійснювали на основі реалізації моделі професійного саморозвитку, впровадження алгоритму професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури й авторського варіативного навчального курсу «Професійний саморозвиток майбутніх учителів фізичної культури» у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. Відтак формували у студентів індивідуальний досвід самовизначення, самореалізації, самоствердження, самовиховання; стимулювали особистісно-професійне зростання майбутніх учителів, формували здатність саморозвиватися як важливий компонент особистісно-професійного зростання на високопродуктивному рівні; сприяли активізації майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки у ВНЗ; їхньому залученню в пошукову творчу діяльність, спрямовану на освоєння сучасних педагогічних технологій, стимулювання і прояв суб'єктної позиції в їхньому професійному саморозвитку.

У ході формувального етапу педагогічного експерименту організували контрольні зрізи (анкети, тести та завдання для діагностування рівнів професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури), що уможливили оцінювання результативності запропонованих заходів та, в разі необхідності, внесення змін, пов'язаних із професійним саморозвитком майбутніх учителів фізичної культури. У межах дослідно-експериментальної роботи забезпечували цілісний вплив на всі компоненти готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури (мотиваційно-емоційний, змістово-операційний і рефлексивний).

Відсотковий розподіл майбутніх учителів фізичної культури за рівнями готовності до професійного саморозвитку до і після формувального етапу експерименту представлено нижче в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл студентів
за рівнями готовності до професійного саморозвитку
до початку та після завершення формувального етапу експерименту

Рівні готовності до професійного саморозвитку	Контрольна група		Експериментальна група	
	За результатами констатувального експерименту	За результатами формувального експерименту	За результатами констатувального експерименту	За результатами формувального експерименту
Пасивний	25,76 %	22,66 %	27,08 %	17,79 %
Адаптивний	42,42 %	38,80 %	43,43 %	32,35 %
Активний	27,02 %	30,99 %	25,74 %	38,01 %
Творчий	4,80 %	7,55 %	3,75 %	11,86 %

На констатувальному етапі експерименту до формувального впливу більшість студентів характеризувалася адаптивним рівнем готовності до професійного саморозвитку. Істотних відмінностей в рівнях сформованості між КГ і ЕГ немає, що підтверджено експериментальною статистичною перевіркою (критерію $\chi^2=0,382$). За сумою активного та адаптивного рівнів професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури КГ (активний рівень – 27,02 %, адаптивний 42,42 %) мала незначну перевагу над ЕГ (активний – 25,74 %, адаптивний – 43,43 %). Таким чином, можна констатувати, що вибірки були репрезентативними.

Третій етап – *аналітико-оцінний* – здійснювали аналіз та оцінку рівнів готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, що виявляється у вправності реалізовувати творчий потенціал у практичній діяльності, педагогічній рефлексії змісту і технологій саморозвитку та його результатів, виражених в особистісно-професійному зростанні. На цьому етапі було здійснено статистичні розрахунки критерію χ^2 , що вказують на наявність значущих відмінностей у компонентах готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури ЕГ за мотиваційно-цільовим, операційно-змістовим, компетентісно-рефлексивним критеріями: $\chi^2 = 2,27$ – для контрольних груп (до і після експерименту); $\chi^2 = 18,15$ – для експериментальних груп (до і після експерименту); $\chi^2 = 8,48$ для контрольної та експериментальної груп (після експерименту). Збільшення кількості студентів з творчим рівнем готовності до професійного саморозвитку в ЕГ становив – 8,11 %, із активним – 12,27 %. 3-поміж студентів КГ це зростання становило – 2,75 % і 3,97 % відповідно. Варто наголосити, що в КГ також має місце незначне підвищення рівнів готовності до професійного саморозвитку студентів, проте вплив на студентів КГ відбувався опосередковано, несистемно і на основі традиційних методів навчання.

Аналіз змін у професійному саморозвитку майбутніх учителів показав, що вони були пов'язані зі зміною цінностей і мотивації їхньої самооцінки і самовдосконалення; підвищенням самооцінки майбутніх учителів фізичної культури; покращенням результатів дослідницької роботи; оволодінням методами самоствердження і рефлексії. Результати дослідження засвідчили, що в експериментальній групі, на відміну від контрольної, освітній процес організували на основі використання розробленої моделі відповідно до виявлених і науково обґрунтованих педагогічних умов поетапного професійного саморозвитку. Узагальнені остаточні результати педагогічного експерименту графічно відображено на рис. 2.

Для перевірки достовірності розходження результатів експерименту використано критерій χ^2 , який математично точно доводить, що різниця між остаточними результатами контрольних і експериментальних груп зумовлена реалізацією педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури з імовірністю 95 %. Це статистично підтверджує результативність педагогічного експерименту. Результати отриманих даних свідчать, що у студентів КГ рівень готовності до професійного саморозвитку зріс не суттєво, а у студентів ЕГ після експерименту значно підвищилися показники готовності до професійного саморозвитку. На основі порівняльного аналізу компонентів готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у контрольних та експериментальних групах зафіксовано істотне зростання показників професійного саморозвитку (рис. 2).

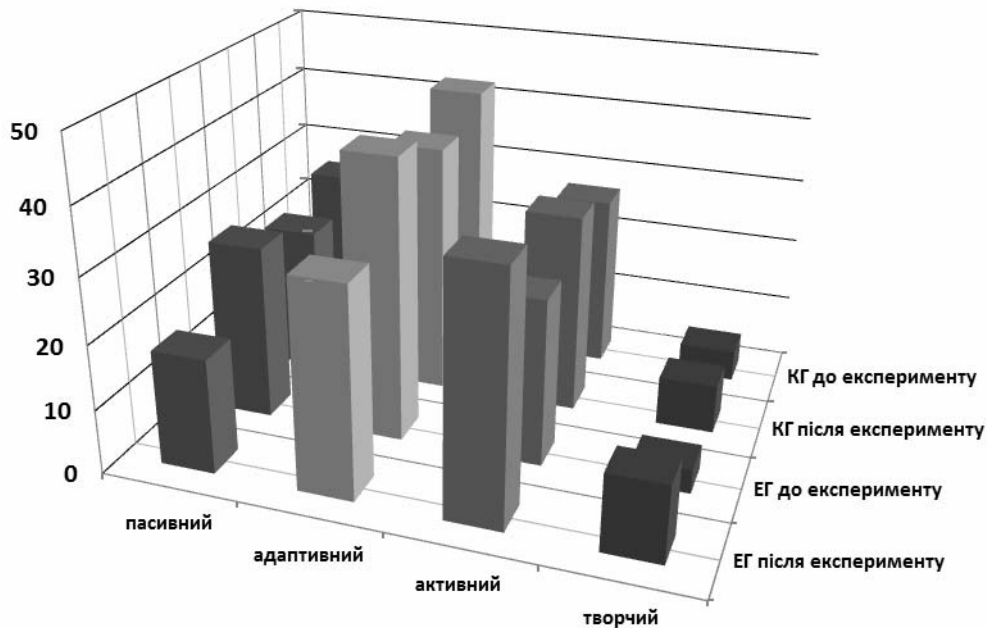

Рис. 2. Результати дослідно-експериментальної роботи

Отже, можна констатувати результативність виявлених і науково обґрунтованих педагогічних умов, моделі професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, що перевірялися в ході дослідно-експериментальної роботи. Експериментально встановлено, що ефективність процесу саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури знаходиться у прямій залежності від реалізації ціннісно-смыслових і діяльнісно-рефлексивних механізмів професійного зростання у процесі самоосвітньої та професійної діяльності; позитивної мотивації професійного саморозвитку; конструювання індивідуальної саморозвивальної програми, що моделює професійну діяльність і забезпечує поетапне особистісно-професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури; реалізації механізмів педагогічної рефлексії за умови залучення майбутніх учителів фізичної культури до самостійної творчої діяльності.

Таким чином, гіпотезу наукового пошуку підтверджено, мету наукового дослідження досягнуто, поставлені завдання виконано.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано новий підхід до розв'язання наукового завдання, яке стосується обґрунтування педагогічних умов і моделі професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах, що дозволило зробити такі **висновки**:

1. За результатами теоретичного аналізу філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, положень сучасних концепцій розвитку професійної освіти та педагогічної практики підтверджено соціальну, конвенційну, наукову і професійну значущість проблеми професійного саморозвитку вчителів. У педагогічній теорії і практиці досліджувана проблема розглядається в контексті модернізації навчально-виховного процесу у вищій школі. Значна увага приділяється зростанню якості професійної підготовки. Водночас, питання професійного

саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури не набуло системного й обґрунтованого висвітлення. Отримані дані констатувального експерименту засвідчують недостатній рівень готовності студентів до професійного саморозвитку. Такий стан зумовлений відсутністю у ВНЗ відповідних для цього педагогічних умов, моделі та оновленої методики професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури.

2. Визначено психолого-педагогічну суть професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури. Доведено, що професійний саморозвиток – це усвідомлений і керований процес, який характеризується власною активною діяльністю, бажаннями і зусиллями особистості майбутнього вчителя фізичної культури працювати над собою, в результаті якого відбуваються позитивні зміни у розвитку професійно значущих якостей (ставлення до фізичної культури й виховання, спортивного і педагогічного саморозвитку, здатність до розуміння смислу і логіки розгортання фізкультурно-педагогічної ситуації, рефлексивні уявлення про зміст уроків фізичної культури як частини загальної культури суспільства і кожної особистості, схильність до педагогічних рефлексій власного знання й досвіду, смислів і сутностей спортивних і педагогічних досягнень, педагогічних ідей як засобу розкриття змісту уроку фізичної культури, уміння контролювати емоційний стан у кожній ситуації професійної діяльності тощо). Професійний саморозвиток майбутніх учителів фізичної культури характеризується конкретними діями, спрямованими на ціннісно-сміслову визначення мети, діяльнісно-рефлексивну та творчу самореалізацію; взаємозв'язком мотиваційно-емоційного, змістово-операційного та рефлексивного компонентів; здійснюється через реалізацію особистісно-професійного потенціалу майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

3. Виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, а саме: успішна адаптація студентів до умов навчання; позитивна мотивація професійного саморозвитку; формування здатності до професійного самовдосконалення; організація ефективної самоосвітньої роботи на основі конструювання індивідуальної саморозвивальної програми, яка включає механізми педагогічної рефлексії й самостереження. Реалізація педагогічних умов забезпечує оволодіння педагогічною рефлексією та навичками саморегуляції; оволодіння новими знаннями в галузі фізкультури і спорту, фізіотерапії та оздоровлення дітей, психології і педагогіки; оволодіння основами педагогічної майстерності, поглиблення обізнаності про тактико-технічні прийоми і характеристики спортивних ігор.

4. Розроблена і обґрунтована модель професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури представлена як система взаємопов'язаних блоків цільового, технологічного (методичного), діагностико-оцінного, кожний із яких має змістове навантаження та вирішує необхідну частину завдань організації професійного саморозвитку. Модель виконує декілька функцій: є засобом дослідження професійного саморозвитку як педагогічної категорії, відображає логіку дослідницького пошуку щодо реалізації педагогічних умов професійного саморозвитку; унаочнює основні позиції досліджуваного процесу, узагальнює результати та обумовлює його подальшу модернізацію; структурні частини моделі відображають зв'язок педагогічної науки з практикою, взаємозв'язки між запроєктованими якостями і властивостями особистості й процесом їх розвитку.

5. Експериментально підтверджена результативність педагогічних умов професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах, що засвідчила позитивні зміни за всіма критеріями готовності студентів експериментальних груп до професійного саморозвитку порівняно з результатами студентів контрольних груп, що підтверджує їх результативність. Істотно збільшилася частка студентів з творчим рівнем готовності до професійного саморозвитку (на 8,11 %), натомість зменшилася з пасивним рівнем (на 9,29 %). На основі результатів виконаного дослідження підготовлено і впроваджено методичні рекомендації щодо професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. Їх зміст спрямований на реалізацію сучасних підходів щодо адаптування студентів до умов навчання, їхньої мотивації до саморозвитку, зростання рівнів обізнаності в принципах і способах професійного самопізнання та саморозвитку, професійної рефлексії.

Таким чином, завдання дослідження розв'язані, гіпотеза доведена, мету досягнуто.

Викладені у дисертації висновки не вичерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого дослідження потребують теоретико-методологічні засади професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури, концептуальні основи моніторингу якості вищої фізкультурної освіти, інноваційні технології та зарубіжні системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дослідження

1. Курнишев Ю. А. Комплексна теоретико-практична підготовка студентів у раціоналізації витрат аудиторного навчального часу / Ю. А. Курнишев // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С. С. – Харків : ХХПІ, 2001. – № 14. – С. 26–30.

2. Курнишев Ю. А. Обґрунтування педагогічних умов професійного саморозвитку особистості студентів факультетів фізичної культури [Електронний ресурс] / Ю. А. Курнишев // Теорія та методика управління освітою: електронне наукове фахове видання / Університет менеджменту освіти НАПН України. – 2013. – № 13. – 12 с. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/14/16.pdf>

3. Курнишев Ю. А. Підходи до формування професійно-педагогічних умінь студентів факультетів фізичного виховання / Ю. А. Курнишев // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С. С. – Харків: ХХПІ, 2001. – № 5. – С. 10–13.

4. Курнишев Ю. А. Проблеми професійного саморозвитку сучасного вчителя фізичної культури / Ю. А. Курнишев // Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2012. – Випуск 6. – Ч. 1 – С. 221–226.

5. Курнишев Ю. А. Система комплексної теоретико-практичної підготовки як один із шляхів підвищення ефективності навчального процесу студентів факультету фізичного виховання / Ю. А. Курнишев // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С. С. – Харків: ХХПІ, 2001. – № 12. – С. 8–11.

6. Курнишев Ю. А. Professional self-progress of the future physical education teacher: criteria and components [Електронний ресурс] / Ю. А. Курнишев // Теорія і методика управління освітою: електронне наукове фахове видання / Університет менеджменту освіти НАПН України. – 2014. – № 1(14). – 12 с. – Режим доступу: <http://tme.uomo.edu.ua/docs/14/16.pdf>

Стаття у наукометричному науковому виданні

7. Курнишев Ю. А. Проблема професійного саморозвитку вчителя фізичної культури у педагогічній теорії і практиці / Ю. А. Курнишев // Наукові сходження ScienceRise. Педагогічні науки. – 2016. – №1/5(18). – С. 32–36.

Статті у зарубіжних виданнях

8. Курнишев Ю. А. Актуальність занять фізичною культурою та спортом у розвитку психо-педагогічних якостей студентів на сучасному етапі / Ю. А. Курнишев // Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Wschodnie partnerstwo – 2012». Volume 7. Pedagogiczne nauki. Psychologia i socjologia. : Przemysł. Naukaistudia, 2012. – S. 13–15.

9. Курнишев Ю. А. Використання вправ спортивного характеру в фізкультурно-оздоровчій роботі сучасного навчального закладу / Ю. А. Курнишев // Матеріали за 7-а міжнародна научна практична конференція, «Новини та за напереднали наука». – 2011. – Том 14. Педагогически науки. – София. «Бял ГРАД-БГ» ООД. – С. 92–97.

10. Курнишев Ю. А. Використання інноваційних технологій на уроках фізичної культури в умовах сучасної школи / Ю. А. Курнишев // Materiály VI mezinárodní vědecko-praktická konference «Efektivní nástroje moderních věd – 2010». – Díl 15. Pedagogika: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – S. 9–12.

11. Курнишев Ю. А., Гончерюк М. А. Реформування системи фізичного виховання школярів / Ю. А. Курнишев, М. А. Гончерюк // Матеріали за 8-а міжнародна научна практична конференція «Научният потенциал на света». – 2012. – Том 8. Педагогически науки. – София. «Бял ГРАД-БГ» ООД – С. 65–67.

Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Курнишев Ю. А. Впровадження системи оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу в вищих навчальних закладах економічного спрямування (на прикладі Буковинської державної фінансової академії) / Ю. А. Курнишев // Буковинський науковий спортивний вісник: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (12-13 квітня 2007 р., Чернівці) «Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання і спорту у ВНЗ при підготовці майбутніх фахівців в умовах Європейського освітнього простору». – Чернівці, 2007. – Вип. 3. – С. 92–98.

13. Курнишев Ю. А. Покращення фізичного виховання дітей, що мають відхилення у стані здоров'я за допомогою комплексної диференційованої профілактично-коригувальної програми / Ю. А. Курнишев // Буковинський науковий спортивний вісник: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (5-6 листопада 2009 р., Чернівці) «Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання і спорту у ВНЗ при підготовці майбутніх фахівців в умовах Європейського освітнього простору». – Чернівці, 2009. – Вип. 4. – С. 267–271.

14. Курнишев Ю. А. Тенденції розвитку туризму на Україні / Ю. А. Курнишев // Буковинський науковий спортивний вісник: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (12-13 квітня 2007 р., Чернівці) «Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання і спорту у ВНЗ при підготовці майбутніх фахівців в умовах Європейського освітнього простору». – Чернівці, 2007. – Вип. 3. – С. 98–102.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

15. Курнишев Ю. А. Активізація навчальної діяльності студентів як фактор підвищення їх професійно-педагогічної підготовленості / Ю. А. Курнишев // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи: зб. наук. статей. – Дрогобич: «Відродження», 2001. – С. 139–142.

16. Курнишев Ю. А. Реформування системи фізичного виховання школярів / Ю. А. Курнишев // Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини: мат. наук.-практ. конференції (Чернівці, 1-2 листопада 2012 р.) / за ред. Я. Б. Зорія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – С. 59–60.

АНОТАЦІЇ

Курнишев Ю. А. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут професійно-технічної освіти НАІН України, Київ, 2017.

У дисертації визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури: успішна адаптація до умов навчання; позитивна мотивація професійного саморозвитку; формування готовності до професійного самовдосконалення; організація ефективної самоосвітньої роботи на основі конструювання індивідуальної саморозвивальної програми, яка включає механізми педагогічної рефлексії й самостереження. Розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено модель професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах, що структурно охоплює цільовий, технологічний (методичний), діагностико-оцінний блоки, реалізується за відповідних педагогічних умов та уможлиблює підготовку майбутніх учителів фізичної культури зі стійкою потребою й готовністю до професійного саморозвитку. Розкрито психолого-педагогічну сутність професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури як складного педагогічного явища, що включає професійну самореалізацію педагога та способи самопізнання і самовдосконалення. Уточнено зміст поняття «професійний саморозвиток майбутніх учителів фізичної культури» як усвідомлений і керований особистістю майбутнього вчителя фізичної культури процес.

Ключові слова: вчитель фізичної культури, професійний саморозвиток, педагогічні умови професійного саморозвитку, етапи професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури.

Курнышев Ю. А. Педагогические условия профессионального саморазвития будущих учителей физической культуры. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт профессионально-технического образования НАПН Украины, Киев, 2017.

В диссертации определены, теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия профессионального саморазвития будущих учителей физической культуры: успешная адаптация к условиям обучения; положительная мотивация профессионального саморазвития; формирование готовности к профессиональному самосовершенствованию; организация эффективной самообразовательной работы на основе конструирования индивидуальной саморазвивающей программы, которая включает механизмы педагогической рефлексии и самонаблюдения. Разработаны, обоснованы и экспериментально проверена модель профессионального саморазвития будущих учителей физической культуры в процессе профессиональной подготовки в высших педагогических учебных заведениях. Структура модели состоит из целевого, технологического (методического), диагностико-оценочного блоков, внедряется при соответствующих педагогических условиях и делает подготовку будущих учителей физической культуры со стойкой потребностью и готовностью к профессиональному саморазвитию. Раскрыто психолого-педагогическую сущность профессионального саморазвития будущих учителей физической культуры как сложного педагогического явления, включая профессиональную самореализацию педагога и способы самопознания и самосовершенствования. Уточнено содержание понятия «профессиональное саморазвитие будущих учителей физической культуры» как осознанный и управляемый личностью будущего учителя физической культуры процесс.

Ключевые слова: учитель физической культуры, профессиональное саморазвитие, педагогические условия профессионального саморазвития, этапы профессионального саморазвития будущих учителей физической культуры.

Kurnyshev Y. A. Pedagogical conditions of professional self-development of future teachers of physical education. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Institute of Vocational Educational and Training National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Kyiv, 2017.

In the thesis the author has defined, theoretically justified and experimentally tested pedagogical conditions for professional self-development of future physical education teachers' that involve students' successful adaptation to learning environment; positive motivation of professional self-development in the process of professional training in higher pedagogical education institutions; forming readiness for professional self-development; organization of effective independent work based on the construction of an individual self-development program that includes the mechanisms of pedagogical reflection and self-observation. The psychological and pedagogical essence of professional self-development as the purposeful process controlled by personality and characterized by their own activities, needs and attempts toward self-development that results in the

improvement of professionally significant qualities has been justified. The essence of future physical education teachers' readiness for professional self-development as an integral professional and personal formation, multispect result of professional training that provides for the accomplishment of tasks aimed at improving pupils' health and involves future teachers' professional self-realization, ways of self-cognition and self-development in further professional activity has been specified.

It has been proved that forming future physical education teachers' readiness for professional self-development is a relatively independent activity that presupposes certain changes aimed at improving professionally significant qualities, broadening knowledge-based potential, enhancing the level of pedagogical mastery and athletic skills to master modern pedagogical ideas and technologies that ensures pedagogues' professional development and their professionalism enhancement in general as well as the creation of health-improving environment in comprehensive schools, in particular.

In addition, the model of future physical education teachers' professional self-development in the process of professional training in higher pedagogical education institutions has been developed, justified and experimentally tested. The realization of the model ensures professional self-development of future physical education teachers during such stages as self-actualization and motivation, correlation and identification, sense formation and self-projection, self-realization. Each stage of self-development is characterized by changes in professionally significant qualities of future physical education teachers that are specified by the indicators of motivation-oriented, operation- and content-based, competency-based and reflexive criteria that reveal the essence of passive, adaptive, active and creative levels of future physical education teachers' professional self-development.

The aim and objectives of future physical education teachers' professional self-development has been defined taking into account the specificity of professional training in higher pedagogical education institutions that encompasses the integration of strategies, models, content and forms of higher physical and teacher education. The didactic condition for implementing the model of future physical education teachers' professional self-development is the update of professional training content in higher pedagogical education institutions as well as the establishment of relevant scientific and methodical provision aimed at their mastering the system of professional pedagogical knowledge of the essence of professional development and self-development, obtaining skills of organization and methodology of future physical education teachers' professional self-development as well as practical experience of professional self-development, forming of emotional and motivational orientation toward permanent professional self-development that are functionally implemented in the algorithm of realization of the professional self-development programme. The main systemic element of the developed model is the implementation of the special course «Professional Self-Development of Future Physical Education Teachers» aimed at forming professional self-consciousness and professional reflection of students as future specialists, activating their personal potential of comprehending future career and self-development.

The structure of the developed model includes target, technological (methodical) and diagnostic evaluative blocks. During the professional training of future physical education teachers, the successful realization of the model is ensured by appropriate pedagogical conditions and provides for training future physical education teachers, ready for professional self-development.

Based on the analysis of theoretical findings and pedagogical practice, the author has justified motivation-oriented, operation- and content-based, competency-based and reflexive criteria and characterized creative, active, adaptive and passive levels of future physical education teachers' readiness for professional self-development.

The efficiency of the developed model as well as revealed and scientifically justified pedagogical conditions for professional self-development of future physical education teachers has been experimentally tested.

Keywords: physical education teacher, professional self-development, pedagogical conditions of professional self-development, needs, motivation, stimulation, model and stages of professional self-development of future teachers of physical culture.

Підписано до друку 19.01.2017. Формат 60х 84/16
Папір офсетний. Друк різнографічний. Ум.-друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. А-001.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.